

БЕДУГ

ВЕСКИ

СВЕСКЕ

Задужбине

Иве

Андрића

24 | 2007

Из садржаја: Иво Андрић Дневник са пута по Кини Роберт Ходел Иво Андрић као “место сећања” (“lieu de mémoire”) (у Југославији, а данас?) Жанета Букић Перишић Маг српске приповетке Првослав Радић Нобеловац Иво Андрић – књижевна поетика, нација, језик Пер Јакобсен Омерпаша Латас – хроника, роман, фрагменти? Станислава Вујновић Могућност/немогућност интеркултурног дијалога Сесар Антонио Молина Капија над светом Осврти Андрићева награда

Уређују

Предраг Палавестра (главни и одговорни уредник),
Жанета Ђукић-Перишић, Никша Стипчевић,
Иво Тартаља, секретар Биљана Ђорђевић

Графичка опрема
Богдан Кршић

Свеске Задужбине Иве Андрића
излазе по потреби, најмање једном годишње

Издаје Задужбина Иве Андрића
Београд, Милутина Бојића 4, телефон 303–42–50
e-mail: zia@eunet.yu
e-mail: zia@sbb.co.yu
www.ivoandric.org.yu

Првослав Радић
НОБЕЛОВАЦ ИВО АНДРИЋ –
КЊИЖЕВНА ПОЕТИКА, НАЦИЈА, ЈЕЗИК
КУЛТУРОЛОШКИ И СОЦИОЛИНГВИСТИЧКИ
АСПЕКТ*

Самоћа је само за бога
(турска пословица)

Промене политичких парадигми у свету неретко доносе рedefинисања у култури и уметности, па и науци. То је присутно и у области културолошког или националног лоцирања појединих стваралаца и њихових опуса. Добар пример за то је књижевник-нобеловац Иво Андрић и његова судбина у пост-југословенској науци о књижевности. Распадом СФР Југославије и почетком деобе заједничких материјалних и духовних добара, у појединим круговима поново се поставило и питање Андрићеве припадности.¹ Ова тема није могла заобићи ни друге народе, посебно оне који су сарађивали са југословенском државом. После распада Југославије и ове средине постају нужно увучене у многа питања деобе југословенског културног простора. У таквим условима оне су принуђене, а то се од њих неретко и захтева, да и саме заузму став о овим, понекад осетљивим националним, па и политичким питањима. Утолико пре, што су управо ове средине често привлачне позорнице

---

* Прилог је рађен у време мог боравка на Ханкук универзитету за стране студије (Сеул), 2005/2006. г.

1 Иако је већи део радног и стваралачког живота Андрић провео као грађанин Југославије (монархистичке, затим комунистичке), његово даље каталогисање као југословенског писца, након распада Југославије, био би својеврсни анахронизам, који би пре свега са практичног аспекта имао пуно недостатака.

многих интересних и лобистичких група које теже промоцији својих идеја и тумачења, те нових политичких и културолошких заокрета. И што је удаљенија та културна позорница, привлачнија је за продор оних идеја које у свом ближњем окружењу, иначе, теже налазе пут.² Тако је и јужнокорејска средина једна од оних чији су интелектуалци на Андрићевом примеру схватили сву тежину културолошко-методолошког проблема размеђавања духовних тековина под теретом дневне политике и новог распореда снага у свету, неретко остајући без јасног става о Андрићевом месту међу националним књижевностима дојучерашњих југословенских народа.

1. АНДРИЋ И БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Иво Андрић је рођен 1892. године у Босни и Херцеговини (Травник), једној од тадашњих аустроугарских провинција. У Сарајеву је завршио Велику гимназију. Ту је био и председник Друштва српско-хрватске омладине (касније названог Млада Босна), чији је панславистички програм тежио разбијању аустроугарске државе и уједињењу Јужних Словена под окриљем тада већ слободне Србије. Чињеница да је рођен у Босни утицала је на то да поједини теоретичари и историчари књижевности Андрића сматрају превасходно босанскохерцеговачким писцем (исп. <http://www.bs.wikipedia.org...>). Завичајна Босна (најпре вековима отоманска, а затим од друге половине 19. века аустроугарска), заиста је, као духовни ентитет узникао на цивилизацијској размеђи између Истока и Запада, тематски нашла пуно места у Андрићевим делима и у том смислу, ако се припадност писца одређује према тематско-завичајним критеријима, Андрић је сте превасходно писац старе Босне. Тиме се, међутим, уноси и извесна пометња у одређивању националног корпуса коме Андрић припада. Јер, пандан, на пример, српској и хрватској књижевности, по националном критерију, тешко може бити – босанск(охерцеговачк)а, по међукритерију, при че-

---

2 И негација самобитности македонског језика, која је, нпр., на Балкану спорадичне тежине, у новије време има своје поборнике на удаљеним крајевима света, као у Сједињеним Америчким Државама и Јужној Кореји.

му би овај књижевни корпус морао разликовати бар три прилично јасно омеђене нације и вере (Србе, Хрвате, Бошњаци).³ Додуше, поједини светски политички центри, под централноевропском иницијативом, поново су вољни да у Босни и Херцеговини формирају једну нацију,⁴ па, дакле, и једну књижевност и језик, што је већ позната идеја из периода аустроугарске Босне, чији је циљ био гушење српског националног идентитета у Босни (Pinson 1994: 103). Лингвисти ове политичке оријентације су на томе већ ангажовани, па поједини Андрића и сматрају управо „босанским“ писцем (Carmichael 2000: 222), сугеришући тиме отклон од српског и хрватског националног и етничког корпуса, дакле, упућујући на примарно бошњачки (муслимански) предзнак. Сличан однос према Андрићу назначује се и код оних аутора (нпр. 김상현 2001: 102–103) који проблематизују његову припадност српском књижевном корпусу због тога што је рођен у Босни, чиме се имплицира да Босна не припада и Србима, односно да у Босни нема српског језика (исп. фус. 4).

Међутим, оваквим, претежно политичким пројекцијама озбиљан проблем причињава сâмо Андрићево дело, пре свега Андрићеве поруке из његове докторске дисертације (1924), које сведоче о турској владавини на Балкану као „петвековној поплави“, „зиду раздвајања“, „терету који притиска до у далеку будућност“ и који „доводи до губитка обичаја и наставка у сваком смислу“ (Андрић 1982: 109). Такви тонови, који говоре о дубоким ранама на европској цивилизацији изазваним турским освајањем Цариграда, у далеко суптил-

---

3 У том смислу, установљавање некакве босанскохерцеговачке етничке или националне припадности Андрићева дела било би готово подједнако непрактично као и када би се овом опусу давало југословенско обележје.

4 Бивши амерички дипломата Ричард Холбрук изјавио је на десетогодишњици Дејтонског споразума, којим је окончан грађански рат у Босни и Херцеговини, како је највећа грешка овог споразума била прихватање самог имена Република Српска. У складу са таквим приступом, Уставни суд БиХ је 02. 04. 2006. године донео пресуду која оспорава употребу српских симбола (грб, застава, химна) у Републици Српској (<http://www.politika.co.yu>). То, свакако, говори о тежњама светских центара моћи за унитаризацијом БиХ под муслиманским (бошњачким) патронатом. На истим стратешким позицијама био је, разумљиво, већ први бошњачки председник у послератној БиХ, Алија Изетбеговић (исп. Радић 2003: 114).

нијем, на махове и уздржанијем виду наћи ће места и у његовим књижевноуметничким темама (исп. Аврамовић 1994). Зато је већина бошњачких (муслиманских) интелектуалаца, чврсто се, готово генетски поистовећујући са Турцима у Босни и њиховом владавином, незадовољна Андрићевим делом. Они истичу да је оно против муслимана и турског наслеђа у Босни и замерају аутору што је у својим делима сувише детаљистички описивао муслиманска насиља над босанским Србима (према: <http://www.hr.wikipedia.org...>).⁵ Ово бошњачко незадовољство врхуни управо у време распада Југославије, када се организују читави симпозијуми усмерени против Андрићевих дела, а Андрићев опус избацује из бошњачких школских уџбеника.⁶ Мухамед Филиповић, члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине и муслимански амбасадор у Великој Британији, пише да су Андрић и Кочић нанели више зла Босни него све војске које су преко ње прошле (према: Брајовић 2004: 115). Мухидин Пашаић, председник Бошњачке заједнице културе из Тузле, у једном свом чланку констатује да Иво Андрић „због својих литерарних дјела, сноси велику одговорност, већу можда и од самих реализатора пројекта 'Велика Србија' (...) Да је жив, вјероватно бисмо покренули утврђивање његове одговорности за злочине у Босни, за све страхоте које су се догодиле бошњачком народу“ (према: Тутњевић 2002: 223). Тако се Андрић, према бошњачком виђењу, својим порукама и својим делом, нашао раме уз раме са српским првацима из последњих ратних година у Југославији – политичарима Слободаном Милошевићем и Радованом Караџићем и генералом Ратком Младићем.⁷

---

5 У том светлу анализирани су и унутарпсихички сукоби у Андрићевим књижевним јунацима – муслиманима (исп. фус. 27), али је, на другој страни, изнето и занимљиво запажање да у његовом делу „Босански Муслимани не фигурирају као личности него као ликови“ (<http://www.hr.wikipedia.org...>).

6 Андрићев споменик у Вишеграду тада руши Ђамил Карић, исламски фундаменталиста (Брајовић 2004: 115). Муслиманска интелектуална јавност у Босни, дакле, није спремна да у Андрићевим књижевним делима препозна и елементе блискости у друштвеној свести Срба и Бошњака (исп. Аврамовић 1994: 170), као генетски, до пре неколика века истог, вером неподељеног народа.

7 Поједини хрватски аутори, као Д. Јелчић (1999: 290–291), покушали су да јасније одвоје Андрићев однос према Турцима од његовог

Дакле, ако се под Босном и Херцеговином данас подразумева матична држава јужнословенских Бошњака (муслимана), а под „босанским“ језиком стандард који у Босни и Херцеговини теже да формирају Бошњаци као свој, препознатљив језички израз (Радић 2003: 113–117) – онда Андрић овој баштини не припада. Штавише, он је на супротној страни, и својим животом и својим делом, па и својим језиком. Поред тога, било би неумесно сматрати Андрића босанским писцем ако се најмногољуднија нација у Босни, бошњачка, тог писца и његових дела одриче и гнуша. Што се Андрића тиче, он је изгледа, такође, нерадо прихватао атрибут „босанског“ писца. У писму једном шведском преводиоцу (Гун Бергман), у вези са проблемом именовања његове збирке приповедака која се у то време штампала у Шведској, Андрић одбија босански назив на корицама будуће књиге: „’Приповетке из Босне’ не бих никако ја хтео, јер ограничава дело на једну провинцију и мирише на фолклор“ (према: Нешковић 1994: 153).⁸ И на језичком плану, Андрић се устручавао дијалекатског присуства и сводио га на најмању могућу меру (в. 4). Већ у вези са његовим *Ex Pontom*, Никола Бартуловић ће запазити да се у пишчевом делу „ни по чему не запажају трагови босанског амбијента“ (према: Брајовић 2004: 78).

2. АНДРИЋ И ХРВАТИ

Прве значајније везе са Хрватима Андрић остварује након уписивања Мудрословног факултета (Краљевско свеучилиште Фрање Јосифа) у Загребу 1912. године. Овде упознаје многе познате хрватске интелектуалце, као Антона Матоша и Љуба Визнера, који ће својим књижевно-естетским

односа према босанским муслиманима. Ипак, с обзиром на свеукупни тон ове расправе, тешко је отети се утиску да су овакви ставови пре свега у функцији хрватско-бошњачког политичког савезништва, на чему је још крајем 19. века инсистирала Аустроугарска, а што се на неки начин поновило и у последњем грађанском рату у Југославији (исп. фус. 6).

8 Госпођа Бергман ће у писмима упућиваним Андрићу овај језик називати „српским“ (Исто: 147). Она је студирала славистику и била један од најбољих преводилаца у Шведској (Брајовић 2004: 209).

опредељењима утицати на Андрића (исп. Деретић 1983: 559, Леовац 1993: 170, Jelčić 1999: 281–282).⁹ Други семестар студија Андрић наставља на универзитету у Бечу код професора Милана Решетара, дубровачког Србина родом, а онда, 1914. године, у Кракову (Пољска). Када у јуну исте године Друштво књижевника Хрватске објављује *Хрватску младу лирику*, Андрић бива заступљен са неколико песама, обележених младалачким сетним тоновима и кјеркегоровским утицајима. После атентата на аустроугарског престолонаследника Фрању Фердинанда у Сарајеву (28. јуни 1914), од стране револуционарног покрета Млада Босна, коме је и сам припадао, Андрић се у очекивању нових, револуционарних догађаја враћа у земљу. Међутим, будући одраније познат аустроугарским властима као политички дисидент, готово све време Првог светског рата проводи у аустроугарским затворима (Словенија, Хрватска), као и у кућном притвору у селу Овчареву код Травника, у фратарској средини (Брајовић 2004: 69). Већ 1919. године, након пропасти Аустроугарске и стварања југословенске краљевине, разочаран ситуацијом у Хрватској, као и хрватским отпорима према новој држави, Андрић прелази у Београд (Исто: 79, исп. Jelčić 1999: 282). Његово тада већ приповедачко усмерење носиће собом тонове једне филозофске трагичности људског живота и његове судбинске одређености (Selimović 1979).

Хрватски књижевни зналци су Андрића, по ужем, националном критерију, деценијама сматрали српским писцем. Антун Барац, чувени хрватски историчар и теоретичар књижевности, пишући о најважнијим представницима југословенских књижевности између два рата написаће: „У српској књижевности углавном су то: Иво Андрић, Милош Црњански, Бранимир Ћосић, Исак Самоковлија [...] У хрватској књижевности били су истакнутији: Мирослав Крлежа (лирик, приповједач, драматик, есејист), Аугуст Цесарец (приповједач, полемичар), Јулије Бенешкић [...]“ (Вагас 1954: 302). Анализирајући Андрићеву способност запажања и психичког нијансирања ликова, Барац ће записати и ово: „Није стога чудо, да је управо Андрић запазио и изнио неке од главних

---

9 Такви утицаји биће препознатљиви у младалачкој фази Андрићева стварања. Ј. Деретић истиче да се тај Андрићев период завршава његовим *Ex Pontom* (1918) и *Немирима* (1920) (1983: 560).

црта у људи, који су најбоље изражавали и обликовали његов народ (Његош, Вук Караџић)“ (Исто: 310). Такав однос већине хрватских интелектуалаца према Андрићу опстаће до данашњих дана. У једној познатој антологији хрватског песништва, која је конципирана са жељом да окупи „истинске вредноте хрватске поезије у тијеку седам стољећа“ (Pavletić 1971), међу 169 песника Иво Андрић неће бити заступљен, и поред тога што је своје прве песме објавио у Хрватској. И у савременим антологијским издањима хрватске књижевности, објављеним на CD-има (*Klasici hrvatske književnosti – Pjesništvo* и *Klasici hrvatske književnosti – Epika, romani, novele*, 1999/2000), Андрића нема у мноштву осталих аутора. Треба подсетити да је Андрић и сам одбио 1933. године да буде заступљен у *Антологији нове хрватске лирике*, Миховила Комбола, истичући, додуше, пре свега политичке разлоге за то – неприхватање да учествује у антологији ограниченој на једно „племе“, у којој није нашла места тадашња југословенска идејна концепција (према: Палавестра 1992: 342, Брајовић 2004: 143).

Штавише, не само да Хрвати не виде Андрића припадником хрватске књижевне баштине, већ у дужем периоду он по различитим основама бива и оштро нападан од низа хрватских књижевних критичара. И на самом почетку Андрићева лирског стварања, оцене хрватских критичара, за разлику, на пример, од српских, биле су негативне (исп. *Hrvatska mlada lirika* 1914: 165–188 – осврти, као и: <http://www.sr.wikipedia.org/wiki...>). Касније, у време првих криза у социјалистичкој Југославији, када политички аспект поново добија превагу у затегнутим односима између два народа, у појединим хрватским текстовима Андрића представљају великосрпским карријеристом и хрватомрсцем, односно дезертером и издајником хрватског народа (в. подробније: Палавестра 1992: 222, 340, Караулас 1995: 65–72). Аргументи за то траже се и у Андрићевом језичком изразу (в. 4). У сваком случају, бројни хрватски интелектуалци, укључујући познатог књижевника Мирослава Крлежу, не прихватају Андрића у свој културолошки миље, пре свега из националних („издајник“, „отпадник“) разлога (Брајовић 2004: 143–144).¹⁰ И хрватски књижевник Бра-

---

¹⁰ Андрић је због своје дипломатске делатности непосредно пред Други светски рат у Берлину, у својству представника Краљевине Ју-

нимир Донат се у оваквом тону у више написа осврће на Андрића, полазећи управо од српско-хрватских националних односа. Он истиче да је Београд Андрића „изабрао и кандидирао, прогурао као кандидата за Нобелову награду (и покрај и против Крлеже)“ (према: Karaulac 1995: 71). Такав однос према Андрићу негован је још у хрватско-југословенском политичком врху. Југословенски комунистички лидер, Јосип Броз Тито, Хрват по националности, Андрића ће примити тек скоро после годину дана од добијања Нобелове награде, на предлог србијанског политичара и књижевника Добрице Ћосића. Броз је сматрао да је додељивањем Нобелове награде Андрићу, учињена неправда хрватском писцу М. Крлежи (Ћосић 2002: 94).¹¹ Овако резервисан Брозов став је, ипак, само учврстио гледиште да Андрић не припада хрватској књижевној баштини.

На другој страни, нови геополитички распоред у Европи и распад Југославије на Балкану, а у међувремену и смрт пишчева, почели су у делу хрватске интелигенције износити на светлост дана и могућност битно другачијег хрватског приступа, саображеног борби за афирмацију нове хрватске државе и њене културне баштине. Ти аутори у последњим годинама, „кад нема више њега да се брине о властитој биографији“, нобеловца Андрића почињу сматрати писцем „својега духа па и језика“ (Novak 2003: 340, исп. <http://www.hr.wikipedia.org...>). И поред већ уобичајене хрватске одбојности према балканском културолошком миљеу, у овим круговима се сада истиче да Андрић обрађује „филозофску и религијску стварност Балкана којему и Хрвати одувијек припадају“ (Исто: 340) и да „у избору београдске чиновничке каријере, а тај је избор у мање храбрих значајева [?] значио и *одрицање од властитог језика и властите нације* [П. Р.], Иво Андрић није био усамљен“ (Исто: 343, исп. Jelčić 1999). Оваквим ставовима се, дакле, сада и са

гославије, са хрватске стране касније проглашаван и профашистом. Таквим одредбама није категорисан Крлежа, и поред његових ставова „да је боље било да је Југославија остала у пакту [...] да би било боље да је победио Хитлер него Стаљин“ итд. (према: Брајовић 2004: 144).

¹¹ Броз је за ово, вероватно, морао имати и личних разлога, посебно с обзиром на чињеницу да су он и Андрић још у периоду пред Први светски рат били на супротним војним и политичким странама.

методолошког аспекта отвара занимљиво питање националног и културолошког одређења књижевног дела у ситуацији када се писац одриче „и свог језика и своје нације“.¹² Посебно су инострани универзитетски центри постали погодни покусни терени за промоцију оваквих заокрета. Тако је недавно у једном приказу ријечког професора Дарка Гашпаровића (Gašparović 2005), својевремено гостујућег професора у Кореји, критикована антологија – преводилачки пројекат групе корејских професора (са Ким Ђи-Хјанг, на челу) и студената са Ханкук универзитета за стране студије (Сеул 2004), јер се у избору хрватских приповедача није нашао Иво Андрић.¹³ На другој страни, и најновији хрватски факултетски програми (Студијски програм јужнословенских језика и књижевности, Филозофски факултет Свеучилишта у Загребу) Андрићу дају значајно место у оквирима српске књижевности. Овај студијски програм у оквиру предмета Српска књижевност има више колегија који укључују проучавање Андрићева дела као темељног у историји новије српске књижевности. У оквиру колегија Српска модерна и авангарда, Андрић је сврстан међу најзначајније српске ауторе

---

12 Но, у сличном, помирљивом тону и прилично особитом методологијом поједини хрватски аутори готово реторским питањима покушавају одговорити да ли је Андрић „svoj bijeg od hrvatstva u sebi ikada prebolio, ili je bio spreman da mu se vrati u nekom povoljnom trenutku, koji međutim nije doživio?“ (<http://www.hr.wikipedia.org...>) „Je ли Андрић у себи заувјек прекрижио све рачуне с Хрватском? Je ли имао миран сан кад је помислио на њу, je ли у себи био задовољан свиме што је учинио и како је поступао?“ (Jelčić 1999: 284) Итд.

13 Из Гашпаровићевог текста сазнајемо да заслуге за „потипцај, избор и све битне предрадње“ ове антологије припадају Мате Лончару, пензионисаном професору Хрватске књижевности Филолошког факултета у Београду, такође својевремено гостујућем професору у Кореји. (Колико ми је познато, у својим вишедеценијским предавањима из Хрватске књижевности на Филолошком факултету у Београду, проф. Лончар никада није укључивао Андрића.) Један други Гашпаровићев прилог промоцију хрватске културе у Кореји и Андрићеву припадност хрватској књижевности још више базира на ауторовим особним политичким визијама из последњих дешавања у Југославији, нпр. српској „агресији“ на Словенију, Хрватску и Босну и Херцеговину, српској војној опсади Сарајева те, наводно, тешким тренуцима које је проф. Лончар имао за време последњег рата као Хрват у Београду (Gašparović 2005a).

(стр. 44), а у оквиру колегија Сувремена српска књижевност појашњава се да се у настави посебан нагласак даје „интерпретацији књижевних опуса најрелевантнијих аутора: Иве Андрића, Милоша Црњанског, Владана Деснице, Меше Селимовића, Добрице Ћосића [...]“ (стр. 55). У оквиру предмета Српска књижевност један читав колегиј назван је Поетика прозе Иве Андрића (стр. 98).

Међутим, идеје о укључивању Андрића у хрватску књижевну баштину, наилазе на проблеме и када је реч о Андрићевом језику (в. 4). Јер, многи хрватски интелектуалци одбијају да језик Андрићевих дела подведу под „хрватски језик“, упркос томе што управо део њих сматра да Андрић припада (и) хрватској књижевности. Иако се уопштено узима за хрватског писца, у исто време се у овим написима, поред Андрићеве употребе екавице, бележи и његово чишћење текстова од хрватизама, те неприхватање хрватског језичког пуризма. Тако се, иако помало еуфемистички, закључује да Андрић, ипак, не припада „средишњој струји хрватске језичне културе“ (<http://www.hr.wikipedia.org...>). То је неминовно резултовало парадоксалним ставовима да је, на пример, Андрић хрватски књижевник који се одрекао „властитог језика“ и писао „српским књижевним идиомом“ (Novak 2003: 340). Исти аутор, међутим, за Андрићево дело констатује затим и да „никада никоме није пало на памет да га преводи на хрватски језик“ (Исто), – негирајући, у ствари, тиме и само постојање хрватског као посебног књижевног језика. Дакле, и по основном, језичком критерију хрватска култура и књижевност имала би озбиљних проблема са укључивањем Иве Андрића у свој корпус. У Хрватској се, додуше, чуо и предлог да се Андрић уврсти у хрватске књижевнике под условом да се његов језик „пречисти од србизама“ (према: Матуља 2000: 357). Но, управо такав поступак својеврсног Андрићевог „превођења“ на хрватски, аутору свакако не би донео верификацију хрватског писца. Уосталом, хрватско залагање за издвајањем „хрватског језика“ и његовим удаљавањем и измештањем од тзв. штокавске језичке основице (исп. 권혁채 2005), односно српског језика, само по себи ће, и по језичком критерију, Андрића неминовно потврдити у српском књижевном корпусу.

Када је реч о питању Андрићеве националне припадности, у литератури је такође сучељено више различитих ста-

вова. Поједини истраживачи констатују да се Андрић изјашњавао као Хрват „до избијања поратних сукоба у новом Краљевству Југославије“ (Матуља 2000: 360, исп. Jelčić 1999: 282). Ако је то тачно, треба имати на уму и Андрићеве могуће југословенске побуде и жељу за промоцијом југословенства међу Хрватима, бар у периоду док је искрено веровао у југословенску заједницу. Међутим, на књижевно-националном плану, значајан је Андрићев став из једног писма (1923) у коме једну туђу констатацију, према којој је он „хрватски песник и приповедач“, исправља тврдњом да је он „Хрват по роду“ (према: Палавестра 1992: 337). Андрић тиме одбија да сам непосредно лоцира своју књижевно-националну припадност (тачније, он као да је измешта из хрватског оквира), али у исто време овом констатацијом он релативизује и своје хрватско национално осећање (в. 3). Један други Андрићев биограф, Г. Брајовић, бележи, опет, да нико није чуо да је Андрић за себе рекао да је Хрват, ни за свој језик да је хрватски, и поред снажног залагања дела јавности да у Андрићевом непознатом оцу виде једног од босанских фратора (Брајовић 2004: 96–97). У Матичној књизи рођених је, истина, забележено да је Андрић рођен од родитеља Антуна и Катарине – католика (Поповић 1991: 10). Наравно, сам тај податак, као и податак о босанском братру, могућем Андрићевом оцу, немају посебног значаја за утврђивање националне припадности његових родитеља, а још мање евентуалне Андрићеве националне припадности.¹⁴ Јер, сама припадност босанским католицима-фрањевцима, у чијој се средини млади Андрић креће, у том периоду не подразумева ни идејну подударност са римским католичанством, а још ма-

---

14 На једном сајту је забележено: „Ivo Andric (1892–1975) was born in Travnik, Bosnia, in a Croatian family [П. Р.]“, да би се, можда у покушају трагања за читијим Андрићевим хрватским националним (или конфесионалним) идентитетом, у наставку истакло: „His first name 'Ivo' is a diminutive form of 'Ivan'“ (<http://www.swarthmore.edu...>, исто: <http://www.en.wikipedia.org...>). Међутим, лична форма Иван није искључиво обележје хрватског антропонимског система. Она је обележје и српског, као и многих других антропонимских система. Тачно је, међутим, то да Андрић није волео своје име Иван. „Па не знам ко ми надјену ново име Иван (!) кад се ја, као писац и као указно лице пишем Иво“ – написаће он 1920. године у писму свом издавачу (Брајовић 2004: 86).

ње какву националну, на пример, хрватску припадност. (До те унификације: католик штокавац = Хрват дошло је на Балкану касније, а у неким областима ти појмови ни данас нису изједначени.) Управо крајем 19. века, на пропутовању кроз Босну, хрватски активиста Павле Радић (дакле, савременик Андрићев и његових родитеља), „са жалошћу констатује да се католици у Босни не називају Хрватима“ (Екмечић 1994: 132–133), што има своје рефлексије и у Андрићевом делу, на пример, „Травничкој хроници“.¹⁵ Штавише, фрањевачки католици у Босни, дубоко везани за своју, босанску „рају“, вековима су били политички оријентисани према српској држави, укључујући и културолошки аспект ових односа. (Фрањевци су се, на пример, још од средњег века служили једном варијантом старе српске ћирилице, тзв. босанчицом.¹⁶) Можда је из такве историјске перспективе могуће јасније сагледати Андрићево политичко, па и касније професионално усмерење, а посебно сам пишчев однос према римском католичанству, који се битно разликује од његовог односа према босанском фрањевачком реду. Представници овог реда заступљени су у његовом делу у оквиру пажљиво нијансираног, контемплативног доживљавања света, за које се може претпоставити да је имало одраза и на сам Андрићев духовни развој. На другој страни, тај глобални Андрићев однос према римском католичанству наслућује се у низу његових ставова, на пример, у оном да је папска столица на захтев православних у Босни (Срба) да им се помогне у одупирању исламизацији одговарала условљавањем да се ово станов-

---

15 Можда за ово питање није безначајан податак да је Андрић касније оштро критиковао политичке ставове Стјепана Радића (брат Павла Радића), оснивача Хрватске сељачке странке, трагично настрадао у атентату у југословенској скупштини 1928. године (<http://www.en.wikipedia.org...>).

16 Они делују у Босни већ од 13. века уз подршку српског краља Драгутина. И крајем 19. века, не слажући се са римско-католичким устројством које им је наметала Аустрија, „почели су у Београду да гледају свог заштитника, а многи сањају о њему као заједничкој политичкој престоници будуће југословенске државе“ (Екмечић 1994: 130–131). Још средином 19. века фрањеваца има доста на важним положајима у српској државној администрацији (Исто: 131). Значајна је чињеница да се ни у Андрићевој докторској дисертацији фрањевци не доводе у везу са Хрватима и хрватством (Андрић 1982).

ништво најпре покатоличи (према: Брајовић 2004: 116).¹⁷ У једном писму из 1920. године, јављајући се својој пријатељици из Рима, католичку престоницу Андрић ће назвати „мрачним папинским гнездом“ (Исто: 84). Дакле, из чињенице да су фрањевачки покрет и фрањевачки ликови доста заступљени у Андрићевом научном и књижевном делу, чини се и са одређеним симпатијама, – не може се извучити закључак да је Андрић био Хрват и хрватски писац, као што се може прочитати у појединим савременим текстовима (исп. <http://www.en.wikipedia.org...>). Напротив, тај фрањевачки аспект Андрићева дела управо проблематизује закључке о Андрићу као писцу „хрватског духа“.

3. АНДРИЋ И СРБИ

Српску културу Андрић је осећао својом. То се може пратити од његових првих симпатија према своме учитељу Србину кога ће описати готово истоветним речима (човек „који живи у хармонији са самим собом и са свим што је око њега“, Andrić 1963: 63) којима је описао свог књижевног јунака, српског попа Николу (в. даље). Андрићево учешће у револуционарној организацији Млада Босна, која је имала српско-југословенску оријентацију, његова просрпска и антиаустроугарска делатност везала га је и емотивно и рационално за Србију као стожер будућих политичких престројавања на Балкану.¹⁸ Због оваквих политичких ставова Андрић бива хапшен у Аустроугарској, чиме избегава мобилизацију против Србије у Првом светском рату.¹⁹ Одмах након рата, 1919. године, у ком је под вођством Србије сломљена моћна аустроугарска држава, Андрић прелази у Београд и ставља се у дипломатску службу нове, југословенске државе, где ће службовати до почетка Другог светског рата, паралелно се ба-

---

17 Такав однос католичког центра према балканском православљу уочавали су и странци (исп. о томе нпр. Радић 2005: 204).

18 Тим снажним антиаустроугарским карактером биће обележена и политичка активност једног другог српског писца, М. Црњанског, Андрићевог савременика.

19 Поједини подаци говоре да су Хрвати чинили чак 50% аустријског војног састава (исп. Mitrović: 1999: 7). Међу њима је био и Јосип Броз, будући председник СФР Југославије (в. фус. 11).

већи и књижевним радом. За поједине истраживаче ово је истовремено и Андрићев „прелаз из хрватске у српску књижевност и интеграција у њен средишњи београдски круг“, што у исто време прати и његов „прелаз с ијекавског изговора и правописа на екавски“ (Деретић 1983: 560).²⁰ Године 1926. на предлог познатих српских научника, Богдана Поповића и Слободана Јовановића, Андрић бива изабран за дописног члана Српске краљевске академије. У том периоду одликован је Орденом св. Саве првог реда (Брајовић 2004: 98, Поповић 1991: 68). Непосредно пред почетак Другог светског рата прекида дипломатску каријеру и враћа се у Београд, где је убрзо пензионисан. Рат проводи у Београду, активно се бавећи књижевним радом. У међувремену одбија да учествује у *Антологији савремене српске приповетке*, Станислава Стефановића (Српска књижевна задруга), истичући да би се он у нормалним приликама „као српски приповедач“, дугогодишњи сарадник СКЗ и члан њеног бившег књижевног одбора, радо одазвао (Палавестра 1992: 343).²¹ Године 1945. објављује романе *На Дрини ћуприја*, *Травничка хроника* и *Госпођица*. Следеће године постаје редовни члан Српске академије наука,²² а 1957. године појављује се едиција „Српска књижевност у сто књига“, чији је Андрић један од покретача и члан уређивачког одбора. Савез књижевника Југославије кандидује га 1958. г. (као и Крлежу, са хрватске стране) за Нобелову награду (Брајовић 2004: 164, 155).

Године 1961, када за дело *На Дрини ћуприја* Андрић добија Нобелову награду, југословенска јавност, „пре свих српска“, топло ће поздравити овај догађај (Поповић 1991: 104). Андрић је био почасни доктор Универзитета у Београду, а своју књижевну заоставштину завештао је Српској академији наука и уметности. Његова вишедеценијска непосредна везаност за Београд и Србију оставиће трајни печат на ње-

---

20 Поједини аутори овај Андрићев прелазак виде и као прелазак из једне нације у другу: „After the First World War he entered the Yugoslav diplomatic service and began to self-identify as a Serb“ (<http://www.swarthmore.edu...>).

21 У претходном периоду Андрић одбија сличан позив са хрватске стране, додуше са другачијим образложењем (в. 2).

22 Дописни члан Југославенске академије знаности и умјетности (Загреб) постаје 1951. године (Jugoslovenski književni leksikon... 17).

гов живот и рад, како сам каже, „не само у формалном погледу него и суштински“ (према: Поповић 1991: 91). У ово се укључују и књижевне теме из београдске средине. Као основне карактеристике Андрићева дела обично се издвајају: „завичајно босанско тло, српска књижевна традиција, југословенска политичка идеологија његове генерације“ (Деретић 1983: 559).

Андрићева припадност српској духовној баштини је вишеструка. Већ за његове ране песме, хрватска критика (В. Луначек) констатовала је снажан утицај српског песника Ђуре Јакшића, нарочито „јаки темпераментни карактер Јакшићеве дикције“ (*Hrvatska mlada lirika* 1914: 171).²³ Велики српски ствараоци (Вук Караџић, Петар Петровић Његош, Јован Скерлић, Симо Матавуљ, Петар Кочић, Алекса Шантић и др.), „у којима је видео своје непосредне претходнике“ (Деретић 1983: 563), биће често Андрићева интелектуална прекупација, остављајући и дубоке трагове у његовом делу. Андрићеве дескриптивне деонице, на пример, у извесној мери ће подсетити на Кочићеве, – на оног српског писца кога је Андрићева млада књижевна генерација својевремено поистовећивала са божанством (Брајовић 2004: 50) и коме је Андрић посветио готово праву књижевну студију (исп. Леовац 1993: 188–189).²⁴ У есејистици Андрић се посебно осврће на Вука и Његоша, који су имали „пресудну улогу у уобличавању Андрићевог схватања националне историје, традиције и језика“ (Деретић 1983: 563). Вук Караџић се као тема јавио у више Андрићевих чланака, као и у његовој приступној беседи у Српској академији наука (исп. Недић 1976: 207–208).²⁵ Српски критичари уочавају Андрићеву историјску

---

23 За Андрићеву рану лирику, констатовано је и да се у њој препознаје „један од најсадржајнијих и најзначајнијих доприноса интимистичкој поезији српске књижевности“ (Палавестра 1992: 84).

24 И хрватска критика уочила је „плодоносне свезе“ између Андрића, на једној, и В. Караџића, Б. Станковића и П. Кочића, на другој страни (<http://www.hr.wikipedia.org...>). Када је о Кочићу реч, Д. Јелчић (1999: 287), међутим, више кроз савремену политичку визуру, оцењује да се Андрићево европско књижевно дело налази насупрот Кочићевом „примитивном“ опусу и његовом доживљавању аустроугарске власти у Босни као окупаторске. На неке од ауторових опаски одговорио је Д. Иванић (2000).

25 Као Вуков следбеник, Андрић је свакако знао и за Вуково подржавање старе славистичке тезе (Ј. Копитар, П. Шафарик) о штокавском

свест, уз напомену да је „смисао за историјско битна одлика духовне културе српског народа“ (Палавестра 1992: 12, исп. Ким 2000: 279).²⁶ Те изворе Андрићева историцизма „треба тражити у једној од основних традиција српске књижевности, оној традицији у коју спада наша средњовековна историографија, народна епика, Вукова историјска проза, Сима Милутиновић, Његош и многи други“ (Деретић 1983: 568). У својим књижевним огледима Андрић пише о црногорском владици Његошу као трагичном вођи једне духовно преполовљене заједнице и трагичном јунаку косовске мисли који је најбоље исказао колективни осећај свог народа (Андрић 1935). И у својим писмима Андрић назначује одређене духовне везе између себе и Његоша, запажајући и да су његова необична носталгична осећања често блиска Његошевим (Матуља 2000: 346). Посебно је преокупиран историјском несрећом народа са границе истока и запада, „који је остављен пред капијом цивилизације и за сва времена осуђен да носи на себи печат изгнанства“ (Палавестра 1991: 79). У ту „особену врсту културног плурализма“ код Срба (Исто: 29) најуспешније се укључио својим књижевним преокупацијама управо Иво Андрић.

У исто време, српска наука о књижевности у том регионалном и етнологском смислу (Андрић би казао и „провинцијалном“) није никада негирала босанску доминантну компоненту Андрићева дела. Утолико пре што је управо том компонентом Андрић био сведоком тешког живота тамошњег српског народа, што потврђују и данас многи бошњачки интелектуалци одбијајући да Андрића приме у корпус своје културе и књижевности (в. 1). Довољно је бацити летимичан поглед на Андрићеву прву приповетку („Пут Алије Ђерзелеза“) па разумети колико је његово око било неморни фактограф тешког живота хришћана у турском (муслиманском) ропству. Уосталом, то и јесте трагична слика још једне болне поделе унутар српског етничког ткива, по-

---

дијалекту (пре свега његовој екавици и ијекавици) – као историјском презентанту српског језика.

26 И својом докторском дисертацијом, која „означава изванредан докуменат о турском геноциду над српским народом“ (Палавестра 1992: 207), Андрић остаје на релацији тумачења повести и њених феномена.

деле по верском критерију која је, као ретко где на свету, повукла за собом све остале поделе.²⁷ Андрићев роман *На Дрини ћуприја*, објављен у издању београдске Просвете (1945), и награђен Нобеловом наградом (1961), неће моћи да скрије ауторова саосећања и сапатњу за тежак живот вишеградских православних Срба под Турцима.²⁸ У овом историјском роману, чији је главни јунак, како је запажено, у ствари, сам српски народ, распоређен с једне и друге стране вишеградског моста (Vudimir 1962), поједини српски ликови, као лик Радисава, чича Јелисија, сиромаха Милета и др. уздигнути су на мученички и светачки пиједестал. О томе нам врло илустративно говори и сцена у којој аустријског команданта, освајача, сачекују представници три тамошње вере (хоџа, поп и рабин). Српског попа Николу, коме је овде намењена готово митолошка и покровитељствујућа улога, Андрић представља не „као да је свештеник ове касабе [...] од педесетак година уназад и не по својој цркви само, него од искона, од древних времена кад још свет није био ни подељен на садашње вере и цркве“ (Андрић 1955: 149). Писац га представља као „благородног човека који живи у миру са самим собом и са свим око себе“ (148), а „златним искрама“, које врцају из његових очију и осмеха, он је у тим тешким тренуцима „храбрио и себе и хоџу“ (Исто: 158). Кроз лик овог српског свештеника, Андрић ће, у ствари, наставити српску традицију митолошког соларног јунака, коју ће у својим мотивима неговати како стари српски еп (исп. лик Милоша Војиновића), тако и каснија уметничка остварења (нпр. „Вече“ Ђуре Јакшића, *Луча ми-*

---

27 Андрић је посебну пажњу усмеравао према интимним трагедијама и душевним саморазарањима везаним за промену вере код његових јунака, посебно историјских личности. Тако је и мост на Дрини управо дело потурченог православног Србина, Мехмед-паше Соколовића, као што је и округни Андрићев јунак Омер-паша Латас родом православно Србин из Лике. Утолико је тај унутарњи сукоб трагичнији кад се пројектује на вањском плану, када се, нпр., идеја о мосту као врсти Мехмед-пашине задужбине српском роду сучели са српским сељаком Радисавом који градњу моста доживљава као знак вишевековног присуства османлијског освајача и тлачитеља.

28 Андрић у овом делу и тамошње Србе-муслимане назива Турцима, у складу са српском традицијом у Босни.

крокозма П. П. Његоша и др.).²⁹ То је оно Андрићево ослањање на легенду и усмену традицију, на шта је већ указано у науци. Зато његови „јунаци доживљавају или им се дешавају натприродне ствари, у којима су најважније светлосне визије, прожимање човека космичком светлошћу“ (Деретић 1983: 567). Отуда поједини истраживачи Андрића сматрају песником светлости, као што су у српској традицији то били Доментијан, Теодосије, Његош, Лаза Костић, Црњански и др. (Исто).

Та Андрићева појачана чулност за трагичност српског народа, иако углавном дубоко скривена у структури дела, на махове се можда и нехотице отвара читаоцу кроз приповедачеву „технику уживљавања“ (исп. Koljević 1983: 106).³⁰ У роману *На Дрини ћуприја* у вишеградским Србима аутор види део оног старог, трагично располућеног српског народа који са чежњом гледа преко Дрине, у Србију, према својој браћи која су још почетком 19. века започела своју борбу за коначно ослобођење од турског ропства. Када у шестом поглављу пише о тим устаничким ватрама на србијанској страни, Андрић бележи како су их са турско-босанске стране пажљиво гледали и Турци (муслимани) и Срби, да би се затим у следећој реченици, у емотивном дискурсу, присвојним заменичким обликом *наше* јасно определио као наратор: „Наше жене су се крстиле у тами и плакале од неразумљивог ганућа, а у сузама су им се ломиле ове устаничке ватре као они аветињски пламенови који су некад падали на Радиса-

---

29 Занимљиво је да је мотив светлости садржан и у српској хералдици (грбу са четири оцила), а и у области филологије поједина етимологисања корена *Срб-* полазе управо од значења „светлост“. Са аспекта природних наука, феноменом светлости се успешно бавио управо један Србин, Никола Тесла.

30 Има показатеља да је Андрићева пријатељица Милица Бабић-Јовановић, касније и супруга, могла имати значајног удела у коначном обликовању овог романа (исп. Брајовић 2004: 148), а можда није без удела у томе ни његова пријатељица Вера Стојић, у чије је владање правописом и граматиком Андрић имао много поверења. В. Стојић се одрекла целокупне имовине коју јој је Андрић оставио у корист оснивања Андрићеве задужбине и музеја (Исто: 184, 186).

31 Раније, у трећем поглављу видимо како босански Турци кажњавају босанског Србина Радисава на смрт на оријенталан начин. (Казна се састојала у томе да целати жртви, набијајући је на дрвени

вљев гроб³¹ и које су њихове шукунбабе, пре готово три века, исто овако кроз сузе назирале, са овог истог мејдана“ (Андрић 1955: 93). Андрић је знао да писац, иако упућен на то да своја осећања и страсти потисне, или бар контролише, није увек у могућности да у томе буде доследан. „Дајући друге, ми се одајемо!“ – забележиће он у једном есеју.

Зато, и када је реч о занимљивом питању Андрићеве етничке припадности и евентуалног националног осећања, пажњу привлаче подаци да је његова мајка, Катарина Пејић, била Српкиња из Травника (Брајовић 2004: 40, 89). Тај податак, заједно са чињеницом да је Андрић ијекавац са штокавског говорног подручја, можда је навео поједине Андрићеве пријатеље да га сматрају Србином. Из преписке познатог дубровачког писца Иве Војновића са братом читамо: „Шаљем ти и дјело *Ex Ponto* које је пробудило велику сензацију. Писац млади катол. Србин из Босне [П. Р.], идеални младич, Иво Андрић...“ (према: Јовановић 1974: 83). Да ли је то Војновић непосредно био упознат са (тадашњим) националним осећањем младог Андрића и(ли) његове породице, или је код Војновића тада још увек живо Копитар–Вуково учење о штокавцима као Србима (в. фус.25) – не можемо знати. У сваком случају, податак да је Андрић родом Србин католик сретаће се и касније, на пример у једном извештају министра Краљевине Југославије, Милана Стојадиновића,³² а поједини истраживачи указују на једну његову биографију у којој се сам изјаснио као „Србин римокатоличке вере“ (према: Брајовић 2004: 45).

колац са металним врхом, не повреде виталне унутарње органе, како би она остала што дуже у животу.) Андрић није желео да ублажи детаљан натуралистички опис овог призора иако су му то предлагали његови пријатељи у Београду. Он је сматрао да то мора да остане забележено, као и вешања која су Немци током Другог светског рата обављали у центру Београда (према: Брајовић 2004: 150, 185. Исп. фус. 10). То је, дакле, када је о Андрићу реч, нешто више од књижевног призора који је „произишао из традиционалне кршћанске оптике на Турке и турске злочине“, како се понегде мисли (Jelčić 2000: 290–291).

32 „Он је био Србин, католичке вере, из Босне, књижевник, паметан и одмерен у мишљењу“ (према: Матуља 2000: 355). О томе да се Андрић изјашњавао као Србин в. и: <http://www.sr.wikipedia.org...>

4. АНДРИЋЕВ ЈЕЗИК И СТИЛ

За Андрићев прозни стил одавно је констатовано да се њиме наставља језичка традиција најбољих српских приповедача, Лазаревића, Ћочића, Матавуља (Живковић 1965: 123). У том стилу препозната је веза и са дубљом, фолклорном српском традицијом приповедања јер је „структура Андрићеве реченице блиска [...] структури реченице наших народних приповедака Вуковог начина казивања“ (Исто: 122), а изостанак тропа у Андрићевом тексту још више приближава његов језик народном казивању (Исто: 134). Али и у тој прозној структури писцу се, понекад можда и несвесно, наметну епски ритмички дамари који подсети на препричавање какве десетерачке песме. У одломку од десетак Андрићевих реченица, које у средини првог поглавља романа *На Дрини ћуприја* описују повест Радисављевог гроба (Андрић 1955: 11–12), у просеку готово свака друга реченица има бар по један десетерачки пасаж: „Та је хумка мета и граница“, „неће, шале, подићи ћуприје“, „јер је био јунак мимо људе“, „нит’ је било конопца ни ланца“ (у издању из 1963, које је Андрић технички пропратио и: „везавши га свиленим концима“ ~ конопцима). Зато је на књижевноуметничком плану оваква ритмичко-семантичка симбиоза више од Андрићева уживљавања „у улогу причаоца наивне свијести“ (Когац 1989: 36). На другој страни, интелектуална оплемењеност и изражајна рафинираност пишчевог језика направила је готово неприметан отклон од локалног колорита, што се такође може подвести под Андрићеву способност књижевноуметничке мимикрије (исп. Кољевић 1983: 100–101). За Андрићево сликање локалних средина већ је уочено да „тих језичких локалитета и дијалектизама Андрић има само у говору својих личности из Босне, па и то у једној мери која тај говор приближава општем књижевном језику“ (Живковић 1965: 135). И поред тога, писац је сачувао свој антипуристички приступ језику, што илуструје и његов однос према турцизмима. Тим карактеристикама Андрић ће такође потврдити своју припадност српској књижевној баштини.³³

---

33 Управо због тога, поједини хрватски интелектуалци указују на проблеме у прихватању Андрићева дела у хрватски књижевни корпус и поред њихове јасно политички мотивисане воље да се ово дело укључи у хрватску баштину (в. 2).

Иако се за Андрићеве ране песме уочило да су језички ближе западној, тзв. хрватској варијанти (Палавестра 1992: 338), на шта, чини се, указује тек један број лексема (нпр. *опћина, нитко, прољетна, лијес у Хрватској младој лирици*, 13–18) – он се убрзо окренуо типичном вуковском, дакле штокавско-ијекавском идиому,³⁴ у који ће, као и неки други српски писци, затим унети екавицу као типично обележје *србијанског* миљеа. Ипак, присуство екавице је код Андрића давнашње. Већ од 1912. године у *Босанској вили* појављују се његови први поетски радови на екавици,³⁵ да би се затим у следећем периоду вратио ијекавици, а већ од 1936. године трајно прешао на екавицу, не рачунајући, наравно, ијекавицу у говору његових књижевних ликова (Stanojčić 1967: 52–53). О томе ће сам Андрић забележити: „Мени се често пребацивало што сам своју рану лирику 1911. године почео екавским наречјем, да бих 1912. наставио да пишем ијекавски, а затим се опет коначно вратио екавском изговору“ (према: Брајовић 2004: 88).³⁶ Већ између два рата, у једном писму из 1920. године, он пише својој пријатељици З. Марковић, коректору његових *Немира*: „На неким местима су екавске ријечи ради ритма и хармоније, оставите их“ (према: Поповић 1991: 40). Иако немам конкретан увид у тај лексички фонд, из овог се наслућује да је Андрић врло рано, можда

---

34 Андрић је доследно користио термин „српскохрватски језик“, који је вероватно требало да искаже његову југословенску политичку опредељеност. Међутим, језичке карактеристике Андрићева дела, временом јасно лоциране у српском књижевном језику, не потврђују аутору ширу језичко-политичку оријентацију (исп. <http://www.en.wikipedia.org...>). О доминантном уделу српског књижевног језика у Андрићевим делима в. и: <http://www.sr.wikipedia.org....>

35 Екавица ће тада бити особина књижевног израза и неких хрватских аутора, као Т. Ујевића, А. Б. Шимића, А. Барца, М. Крлеже и др. (Палавестра 1992: 338, исп. Jelčić 1999: 16), чиме се њихова дела, у ствари, додатно придружују српском књижевнојезичком корпусу. Сам Андрић истакао је да је и Крлежа писао све до 1928. године екавски (према: Брајовић 2004: 89). Додуше, екавизам је одлика и Крлежиног родног кајкавског дијалекта, па се, социолингвистички, Крлежин прелазак на екавицу не може поистоветити са Андрићевим.

36 Андрић је одбио предлог Матице Хрватске 1934. године да његова дела писана екавицом ијекавизира, правдајући то својим правом да пише и једним и другим наречјем (Исто: 90).

најпре из стилистичких разлога, био склон да уноси екавизме у свој текст, излажући се опасности да у истом тексту меша екавске и ијекавске облике.³⁷ По Андрићу, писац се „опредељује за ону језичку варијанту и онај израз који најбоље одговарају његовим мислима“ (према: Брајовић 2004: 88). Но, многи критичари, свесни значаја језичког критерија у одређивању пишчеве припадности књижевној и књижев-нојезичкој баштини, Андрићу нису опростили употребу екавице као језичког израза „који најбоље одговара његовим мислима“. Ауторов екавски текст у односу на ијекавски или икавски говор његових ликова, поједини критичари ће зато назвати „чудном мјешавином“ (исп. <http://www.bs.wikipedia.org...>; <http://www.hr.wikipedia.org...>), а неки помало еуфорично и „језиком монструмом“ (Тасовац 2000: 223). На другој страни, док ће једни, ипак, Андрићево прихватање екавице назвати „малим али битним заокретом“ (Исто: 221), други ће показати спремност да се оглуше о језичке критерије у одређивању Андрићева места у националним књижевности-ма (Novak 2003: 340, исп. 김상현 2001: 102–103).

Да видимо којим се све разлозима Андрић могао руководити коначно прихватајући екавицу. Поред практичних разлога, живота у Србији и можда чешћег коришћења екавице у југословенској дипломатији, – то су могли подупрети и следећи разлози:

- *Социолингвистички*. Као што је наслов „Приповетке из Босне“ Андрићу звучао сувише локално („провинцијално“) и архаично („фолклорно“) (в. 1), тако му је и ијекавица морала слично звучати. И данас је екавица пре свега из тих разлога привлачна за део српског ијекавског становништва. Зато су многи српски књижевници ијекавци трајно прихватили екавицу (Ј. Дучић, С. Матавуљ, М. Ускоковић, Љ. Стојановић). Још Караџићев опонент Благоје Штипкаловић 1821. године пише да ијекавским наречјем „Херцеговци и босански Турци [муслимани] по крчмама беседе“ (Скерлић

---

37 Вероватно на савет лектора да то двојство у истом тексту не може бити добро решење, у следећем писму Андрић прихвата да екавизми могу и треба да се промене (Исто: 41). На другој страни, у Андрићевим екавским текстовима појављиваће се касније и поједини ијекавизми, претежно у морфостилистичкој функцији (нпр. *расјелина*, *биље-зи*, *кољеновићи*, *нехљебовићи* и др.). (Stanojčić 1967: 53)

1913: 536),³⁸ док ће Јован Стејић 1849. године констатовати да источним наречјем (екавицом) говори већи и културнији део српског народа те да је то језик и старе и нове српске књижевности (Исто: 547–548). Дубровчанин Лујо Војновић ће 1909. године предложити и „загребачким књижевницима и журналистима да пођу на годину дана у Београд ... да науче како наш језик може сам за себе да живи у некаквој независној, јуначкој, здравој, безочној елеганцији која писцима с оне стране Саве сасвим недостаје“ (према: Скерлић 1935: 60). Та традиција приближавања Србији, а пре свега уједињавања у екавици, што је вероватно делом и политички обележено (в. даље), карактерише српске етничке просторе од средњег века (исп. Стојановић 2005).

• *Стилистички*. Већ из претходних реченица може се наслутити да су и стилистички разлози имали удела у Андрићевом опредељењу за екавицу. Андрић је и међу језичким средствима тражио она која ће исказати ту приповедачеву уздржаност и удаљеност од етнографског терена, његову немотивност и неутралност у односу на збиљу. „Свака ијекавска реч, у односу на екавски облик, – пише он – мало је дужа и мало тужнија“ (према: Брајовић 2004: 89). Са тим мишљењем није се сложио Андрићев пријатељ, познати српски лингвист А. Белић. Али он из личних, као рођени екавац, и пре свега професионалних и политичких разлога, као поборник српскохрватског књижевнојезичког јединства, није могао, нити смео, разумети те Андрићеве пориве.

• *Политички*. Јасно је да је Андрићево опредељење за екавицу морало имати и политичку конотацију. И то, у различитим периодима можда различиту.³⁹ Најпре, буђење идеје о

---

38 Велики српски књижевни историчар, Ј. Скерлић подсећа да у западној Србији, на терену ијекавског дијалекта „говорити ијекавски грађанима и школованим људима изгледа сељачки“ (Исто: 553). На социолингвистичком плану ситуација се ни данас није битно изменила.

39 Вероватно се у сличном светлу може посматрати и Андрићево опредељење за ћирилицу. У једној својој молби из 1922. године, упућеној државној администрацији, Андрић подсећа да је са В. Ћоровићем и Н. Бартуловићем 1917. године покренуо у Аустроугарској *Књижевни југ*, „лист у ком се по први пут за рата појавила ћирилица и који је и иначе значио много за наш свет у она тешка времена“ (према: Поповић 1991: 45). Дакле, политички разлози, у почетку пре свега отпор аустроугарским властима које су забрањивале ћирилицу, могли су имати удела и у томе (исп. Брајовић 2004: 89).

југословенству, са Србијом на челу, симболички се одражавало на прихватање екавице код многих јужнословенских интелектуалаца у Аустроугарској, посебно код припадника и симпатизера Младе Босне. У складу са тим је вероватно и тадашње прихватање екавице у циљу отпора стварању „босанског језика“ од стране аустроугарске администрације у Босни и Херцеговини (исп. Stanojčić 1967: 52). Но, екавица / ијекавица као политички симболи нису престали да функционишу ни у новоствореној југословенској држави. У појединим хрватским политичким круговима од почетка стварања Југославије одбијана је идеја о потреби очувања заједничког, „српскохрватског“ књижевног језика (иако је он фактички и заснован на истој дијалекатској – вуковској основи), а дијалекатска разлика између екавице и ијекавице све више је у овим круговима представљана као основна језичка и књижевнојезичка разлика између „српског“ и „хрватског“.⁴⁰ У кризним временима, у време распада Краљевине Југославије, посебно у нацистичкој тзв. Независној Држави Хрватској, као и у време политичке кризе у СФР Југославији, хрватска страна је на томе снажније и организованије радила (Радић 2003а). Својим готово урођеним дипломатским чулима, Андрић је свакако добро предосећао те дезинтеграционе политичке појаве у југословенском друштву, које су започеле већ након стварања Краљевине Југославије, за чију изградњу се и сам залагао. Знао је и за све упорније промовисање нових критерија у деоби једног истог језика, нарочито са хрватске стране. Давнашњим ширењем екавице међу српским интелектуалцима, чему се и сам приклонио, Андрић је вероватно визионарски наслућивао да ће последица тога бити све јача злоупотреба српске ијекавице и њено представљање са хрватске стране као несрпског наречја.⁴¹ Па и на цитираном хрватском сајту (<http://www.hr.wiki->

---

40 Поједини српски интелектуалци (са Ј. Скерлићем на челу) залагали су се за компромисно решење језичког питања код Срба и Хрвата – прихватање екавице и латиничког писма у „српскохрватском“ књижевном језику.

41 Тако се пре десетак година у Минхену појавио уџбеник хрватског језика са дијалекатском картом која дели хрватски језик од српског по основи поделе на ијекавску и екавску зону, па се хрватски тако проширио и на западну Србију и Црну Гору (Matasić 1994). На једном интернет-сајту (<http://www.en.wikipedia.org...>), који Андрића

pedia.org...), указујући на „чудну мјешавину“ између Андрићевог „српског екавског“ и његових босанских јунака који „govore nekim od hrvatskih / bošnjačkih ijekavskih ili ikavskih dijalekata“ [! – П. Р.] – аутор сугерише идеју да српског језика нема у Босни, те, ваљда, да нема ни Срба.⁴² Ако Срба и има, онда они, као онај Андрићев Радисав, или поп Никола – произилази из овог текста – говоре хрватски и вековима се у Босни боре за остварење хрватске националне идеје. Ако таква слика и није у складу са босанскохерцеговачком реалношћу, свакако јесте у складу са постдејтонским политичким пројекцијама везаним за судбину српског народа у Босни и Херцеговини (исп. фус. 4).

Још нешто. Андрићево име, заједно са именом акад. Александра Белића, човека такође необично добре политичке интуиције, наћи ће се – са српске стране – и међу потписницима Новосадског договора (1954), који је представљао покушај да се „српскохрватски“ језички стандард сачува, макар се он и званично поларисао на источну (српску, екавску) и западну (хрватску, ијекавску) варијанту. Својим потписом на овај документ, маколико је он, уопштено узевши, за српску страну био неповољан, Андрић је и крајње званично лоцирао своју најбогатију и најзрелију стваралачку делатност у оквиру српског или тачније, србијанског књижевног корпуса. Дакле, трајним прихватањем екавице, Андрић се јасно определио и на најбољи могући начин *себе* и *своје* дело заштитио од будућих нелегитимних својатања.⁴³ Утолико пре су нереалне ин-

---

сматра и српским и хрватским писцем, каже се да је Андрић почео писати „in Croatian, but, like many other Croatian writers [...] he switched to Ekavian dialect, considered exclusively Serbian“. Исти приступ – неуважавања српске и хрватске дијалекатске реалности у вези са Андрићевим језиком – негују Jelčić 1999: 283 и Тасовац 2000: 221–223. Из оваквих ставова неупућен читалац може погрешно закључити да је Андрић у почетку био хрватски писац јер је писао на ијекавском.

42 Први попис становништва у Босни и Херцеговини 1879. године међу хришћанима је констатовао 43% православних и 18% католика (Екмечић 1994: 131). Последњих деценија Срби су чинили преко 30% становништва у Босни и Херцеговини (исп. Vlahović 1984).

43 И у другим језичким областима, нпр. у ортографији, уочавамо рано Андрићево приближавање српској варијанти. Још 1920. године у поменутом писму свом лектору, Андрић инсистира на „писаћу, а нипошто писатћу“ (према: Поповић 1991: 41).

синуације о Андрићу као могућем поборнику „Декларације о називу и положају хрватског књижевног језика“ (исп. Jelčić 1999: 289).

*

Иво Андрић је био југословенски књижевник, добитник Нобелове награде за књижевност. Све до узбурканих политичких и ратних догађаја последњих деценија, југословенска и шира јавност није доводила у питање ужу Андрићеву припадност српској књижевности. Припреме за распад Југославије укључиле су поред политичких пројекција о територијалној деоби и планове о културној деоби међу југословенским народима. Зато је још у време југословенске политичке кризе, а нарочито за рата у Југославији на дневни ред поново дошло и питање националне категоризације Андрићева књижевног дела. Проглашење српског народа за јединог, односно главног кривца у грађанском рату у СФР Југославији, најавило је принцип мешања политике „победника“ у различите сфере друштвеног живота, па и науку и уметност. Која се страна у тој политичкој деоби у новонасталим околностима могла представити фаворитом? Распад Југославије, која је била претежно српска политичка и државна творевина, и истовремено поновно снажење појединих делова Европе, управо по принципима цикличног кретања светске повести, о којима је Андрић писао – донели су на нову политичку позорницу Балкана мање-више стари распоред снага. У њему талас неоаустроугарске цивилизације има све снажније захтеве и када се ради о културним тековинама западног Балкана, укључујући појаве и ствараоце који су тек стицајем несрећних околности стасавали у овој европској „клацкалици народа“ (Ивић 1971: 185). Једино се тако може разумети зашто се, на пример, на једном интернет-сајту, након констатације да је Андрић студирао у Загребу, Бечу, Кракову, Грацу закључује: „Thus he began his intellectual life in the Austro-Hungarian sphere of influence (<http://www.swarthmore.edu...>).“ Разумљиво је онда и што се управо према тим параметрима, хрватска политичка и културолошка клаузула данас све више намеће као баштиник аустроугарске државне традиције на Бал-

кану,⁴⁴ што понекад подразумева укључивање по аутоматизму у хрватски национални корпус и онога што ту не припада.

У том новом политичком сагледавању Андрићева места у националним књижевностима јужнословенских народа, понекад управо предњаче поједини инострани центри. Тако, док хрватски аутори уочавају проблем у категорисању Андрићева језика као „хрватског“ (сматрајући нпр. Андрића писцем „својега духа *на и језика*“ [! – П. Р.] Novak 2003: 340), – за уреднике једне британске енциклопедије Андрић је недвосмислено „writer of Croatian (Serbo-Croatian) language novels and short stories“ (<http://www.britannica.com...>).⁴⁵ Тиме се Андрићев српски језик покушава изместити у форму „хрватског“, иако су објективни лингвисти са различитих меридијана констатовали да је хрватска књижевнојезичка форма још увек у процесима кодификације, чак и уз тежњу да се удаљи од штокавске дијалекатске базе (исп. Greenberg 1999, Kordić 2003, посебно 권혁채 2005) те, дакле, не може имати ни много везе са Андрићевим језиком и стилем. Једна корејска енциклопедија (*동아원색세계대백과사전*: 1992) у 19. тому представила је Андрића као југословенског нобе-

---

44 Зато се и Д. Јелчић (1999: 286–287) труди да покаже како је Андрићево дело исказивало симпатије за аустроугарску владавину у Босни, сугеришући тако истоветност са симпатијама које традиционално исказује хрватска страна према овој монархији (исп. фус.19). Нешто другачије ставове у вези са тим имају српски књижевни критичари (исп. Koljević 1983: 56–66). О тој цивилизацијској и културолошкој разлици на симболичан начин, али убедљиво, сведоче сачувани документарни филмови који говоре о различитим условима у којима су нешто касније и немачки нацисти ушли у Загреб и Београд. Инсерте из тих документарца унео је на почетак свог играног филма „Underground“ познати српски режисер Емир Кустурица.

45 Велика Британија је, поред Сједињених Америчких Држава, имала запажено место у антисрпској НАТО-коалицији за време рата у Југославији. Део енглеске политичке јавности је готово већ традиционално ненаклоњен Србима. Енглески историчар Р. В. Ситон-Вотсон још почетком 20. века сматрао је да би победа свесрпске идеје била „тријумф источне културе над западном [...] смртни ударац напретку и модернизацији на читавом Балкану“ (према: Todrova 1999: 207). Из ових и оваквих политичких центара утиче се данас на политичку, економску и културну сарадњу између српског народа и већег дела међународне заједнице.

ловца, без упућивања на његову националну припадност, док је у потоњем, интернет-издању те корејске енциклопедије (<http://www.encyber.com...>) Андрић представљен као Хрват и хрватски приповедач-нобеловац. Све то и поред чињенице да је најбољи познавалац Андрићева дела у Кореји, и његов преводилац, корејска професорка Ким Ђи-Хјанг, која је у Београду докторирала на Андрићу (1998), анализирала његово дело управо у оквирима српског књижевног корпуса. Свакако се на исти начин може протумачити несвакидашња одлука једне корејске издавачке и преводилачке фондације („Daesan Foundation“, Seoul), да на свом сајту из 2002. године (<http://www.daesan.or.kr/english...>) језик којим је писан Андрићев роман „На Дрини ћуприја“ назове словенским („Slavic“) језиком. На једном другом, пак, корејском сајту (<http://www.worldlanguage.com...>) и даље се говори о јединственом „српско-хрватском“ („хрватско-српском“) језику, са поларизацијом ћирилица (Срби) / латиница (Хрвати). Овде се ћириличком графијом (и екавицом) наводи одломак управо из једне Андрићеве приповетке, чиме се, очито, сугерише Андрићева припадност српском књижевном корпусу. Разумљиво, стране средине имају и пуно проблема у разумевању духовних тековина удаљених народа. Ту, међутим, није реч само о проблемима културолошке перцепције и језичког превођења самог књижевног дела (нпр. почевши од самог непреведивог наслова *На Дрини ћуприја*), већ некад и о недостатку знања из појединих области дате културе.⁴⁶

Но, пажљиви и савесни проучаваоци Андрићева дела, зналци балканске историје и познаваоци јужнословенских књижевности знају да Иву Андрића тешко могу лоцирати ван оквира и традиција српске књижевности. Већим делом свог живота и својим најзрелијим стваралаштвом, Андрић непосредно припада српској књижевности. О томе говоре његове књижевне теме, његове цивилизацијске и историјске дилеме које су у српском народу и данас актуелне. Језички и стилски критерији у смештању Андрића у одређени култу-

---

46 На поменутом корејском сајту, „Serbian and Croatian [...] generally considered one language“ – прибрављају се источноевропској („E. European“) језичкој фамилији (<http://www.worldlanguage.com...>), па су донекле разумљива и несналажења која се повремено јављају у ближе одређењу Андрићева дела.

ролошки корпус такође се не могу занемаривати, утолико пре што је Андрић био и велики језички зналац и полиглота, који је схватао колико језик идентификује пишчево стваралаштво и одређује његову књижевну судбину. Својим језичким изразом Андрић је и формално-симболички припадао не само српској, него и ужој, *србијанској* књижевности, док је стилским и другим одликама свог текста он остао близак вуковском језику, оном српском идиому којим се данас претежно карактеришу западни Срби, ијекавци.⁴⁷ Зато ће Андрићево књижевно дело бити запамћено у српском народу као једна од оних непролазних уметничких вредности које су најбоље опкорачиле српске духовне просторе на Балкану.

БИБЛИОГРАФИЈА

Аврамовић З., „Однос између научног и књижевног текста Иве Андрића“, *Летопис Матице српске*, 454/1–2, 162–173, Нови Сад, 1994.

Андрић И., „Његош као трагични јунак косовске мисли“, *Српски књижевни гласник*, 5, Београд, 1935.

Андрић И., *На Дрини ћуприја*, Просвета, Београд, 1955.

Андрић И., „Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине“, (прев. З. Константиновић), *Свеске Задужбине Иве Андрића*, 1, Београд, 1982.

Брајовић Г., *Андрић и Милица, Изабрана дела Гордане Брајовић*, књига 3, Народна књига Алфа, Београд, 2004.

Деретић Ј., *Историја српске књижевности*, Нолит, Београд, 1983.

---

47 Прихватањем српске филолошке науке већ половином 19. века да је ијекавица подједнако и српско и хрватско обележје, за непун век се од стране већег дела хрватске науке и њених лобиста у свету ијекавски почео представљати као хрватска, а не српска одлика (исп. фус. 41). Слична парадигма се данас у овим срединама успоставља и у вези са књижевним делом Иве Андрића, које је од српске, преко српске и хрватске припадности, на путу да се понегде дефинише управо и искључиво хрватском припадношћу. Но, док се кормилом језичке стандардизације може увек кренути у неким новим правцима, са константама културног наслеђа то је далеко теже.

Екмечић М., „Аустријска политика у Босни“, *Даница – српски народни илустровани календар за годину 1995*, Вукова задужбина, 128–134, Београд, 1994.

Живковић Д., „Неколико стилских одлика прозе Иве Андрића – поводом Проклете авлије“, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 1*, Нови Сад, 1956.

Живковић Д., *Од Вука до Андрића*, Библиотека Друштва за српскохрватски језик и књижевност СР Србије, Београд, 1965.

Иванић Д., „Андрић: Текстолошка радионица и „европски“ стил“, *Књижевна историја, 32*, 225–230, Београд, 2000.

Ивић П., *Српски народ и његов језик*, Српска књижевна задруга, Београд, 1971.

Јовановић Р. В., *Иво Војновић*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1974.

Ким Ђ., Ђихјанг Ким, „На Дрини ћуприја или Андрићев сан о мостовима“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик, 2–3*, 277–290, Нови Сад, 2000.

Леовац С., *Огледи о Иви Андрићу*, Српска књижевна задруга, Београд, 1993.

Матуља С., „Иве Андрића нација“, *Свеске Задужбине Иве Андрића, 17*, Задужбина Иве Андрића, 334–366, Београд, 2000.

Недић В., *О усменом песништву*, Српска књижевна задруга, Београд, 1976.

Нешковић Ј., *Иво Андрић, Преводилачка свеска* (прир.), Светови, Нови Сад, 1994.

Палавестра П., *Књижевност – критика идеологије*, Српска књижевна задруга, Београд, 1991.

Палавестра П., *Књига о Андрићу*, Београдски издавачко-графички завод – Српска књижевна задруга, Београд, 1992.

Поповић Р., *Балкански хомер, или живот Иве Андрића*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1991.

Радић П., „О два аспекта балканизације српског књижевног језика“, *Јужнословенски филолог, 59*, Институт за српски језик, 105–152, Београд, 2003.

Радић П., „О српско-хрватским језичким споровима“, *Зборник радова, 7*, Учитељски факултет у Јагодини, 159–175, Јагодина, 2003а.

Радић П., „Арчибалд Рајс о македонском, српском и неким другим питањима“, *Србистички прилози*, Зборник у част професора Славка Вукомановића, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 195–209, Београд, 2005.

Скерлић Ј., „Источно или јужно наречје“, у зборнику: *Критички радови Јована Скерлића* (прир. П. Палавестра), Матица српска – Нови Сад и Институт за књижевност и уметност – Београд, 533–556, Београд, 1977 [1913].

Скерлић Ј., *Књижевне студије, Друга књига*, Српска књижевна задруга, Београд, 1935.

Стојановић Ј., „Обиљежавање старог вокала *џ* и његових континуаната у споменицима писаним српскословенским језиком на (и)јекавском подручју“, *Србистички прилози, Зборник у част професора Славка Вукомановића*, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 263–271, Београд, 2005.

Тасовац Т., „Негација као присуство одсуства у делима Иве Андрића“, *Свеске Задужбине Иве Андрића, 16*, Задужбина Иве Андрића, 161–224, Београд, 2000.

Тутњевић С., „Андрић и муслимани“, *Свеске Задужбине Иве Андрића, 19*, Задужбина Иве Андрића, 221–236, Београд, 2002.

Ђосић Д., „Андрићев пријем код Тита“, *Свеске Задужбине Иве Андрића, 19*, Задужбина Иве Андрића, 93–111, Београд, 2002.

Andrić I. „Učitelj Ljubomir“, *Sabrana dela, 10*, 63–67, Beograd – Zagreb – Sarajevo – Ljubljana, 1963.

Barac A., *Jugoslavenska književnost*, Matica hrvatska, Zagreb, 1954.

Budimir M., „Andrić i antika“, *Zbornik radova o Andriću*, Beograd, 1962.

Carmichael C., „’A people exists and that people has its language’“, *Language and Nationalism in Europe*, 221–240, Oxford University Press, 2000.

Gašparović D., „Hrvatska kratka priča na korejskom“, *Novi Katov, 3*, Rijeka, 2005.

Gašparović D., „Croatian studies in Seul“, *Most / The Bridge – Croatian Journal of International Literary Relations, 3–4*, The Croatian writers association, 84–86, Zagreb, 2005a.

Greenberg R. D., „In the aftermath of Yugoslavia's collapse: The politics of language death and language birth“, *International Politics*, 36, 141–158, Printed in the Netherlands, 1999.

Hrvatska mlada lirika, Zagreb (репринт: 1980, са освр-
тима и поговором), [1914].

Jelčić D., „Andrićeve hrvatske teme i Andrić kao hrvatska
tema“, 1999. Прештампано у: *Свеске Задужбине Иве Андри-
ћа*, 16 (2000), 277–292, Београд.

Jugoslovenski književni leksikon, Matica srpska, Novi Sad,
1971.

Karaulac M., *Andrićeve kule i gradovi*, Beogradski krug,
Beograd, 1995.

Klasici hrvatske književnosti – Pjesništvo, Bulaja naklada,
Zagreb (CD), 2000.

Klasici hrvatske književnosti – Epika, romani, novele, Bula-
ja naklada, Zagreb (CD), 1999.

Koljević S., *Pripovetke Ive Andrića*, Zavod za udžbenike i
nastavna sredstva, Beograd, 1983.

Kordić S., „Pogled unazad, pogled unaprijed“, *Književna re-
publika*, 1/1–2, 150–179, Zagreb, 2003.

Korać S., *Andrićevi romani ili svijet bez boga*, Prosvjeta, Za-
greb, 1989.

Matasić T., *Dobar dan! Ein Lehrbuch des Kroatischen mit
Anhang für Serbisch*, Mah Hueber Verlag, München, 1994.

Mitrović Ž. N., *Srpske zemlje između Nemačke i Rusije*,
<http://users.net.yu/~beonit/Srpske.pdf>, 1999.

Novak S. P., *Povijest hrvatske književnosti*, Golden mar-
keting, 12–724, Zagreb, 2003.

Pavletić Z., *Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva, od početaka
do danas*, Nakladni zavod Matice hrvatske (treće, prošireno iz-
danje), Zagreb, 1971.

Pinson M., *The Muslims of Bosnia and Herzegovina. Their
Historic Development from the Middle Ages to the Dissolution
of Yugoslavia*, Harvard University Press, 1994.

Selimović M., „Između Istoka i Zapada“, *Zbornik radova o
Ivi Andriću*, 3–10, Beograd, 1979.

Stanojčić Ž., *Jezik i stil Iva Andrića (funkcije sinonimskih
odnosa)*, Filološki fakultet Beogradskog univerziteta, Beograd,
1967.

Todorova M., *Imaginarni Balkan*, Biblioteka 20. vek – Či-
goja štampa, Beograd, 1999.

Vlahović P., *Narodi i etničke zajednice sveta*, Vuk Karadžić, Beograd, 1984.

권혁채 [Kwon Hyok-jae] (2005), „현대 크로아티아의 정체성과 현 상황“. *동유럽연구*, 15, 3-25, 서울.

김상헌 [Kim Sang-hun] (2001), „유고슬라비아의 해체와 이보 안드리치 (Ivo Andrić)“. *동유럽연구*, 10, 83-104, 서울. *동아원색세계대백과사전* (1992), 19, 서울

<http://www.britannica.com/eb/article>

http://www.bs.wikipedia.org/wiki/Ivo_Andric

<http://www.daesan.or.kr/english/htm/menu5.htm>

http://www.en.wikipedia.org/wiki/Ivo_Andric

http://www.encyber.com/search_w/ctdetail.php

http://www.hr.wikipedia.org/wiki/Ivo_Andric

<http://www.politika.co.yu>

<http://www.sr.wikipedia.org/wiki/>

<http://www.swarthmore.edu/Humanities/sforres1/syllabi/15R/andric.html>

<http://www.worldlanguage.com/Korean/Languages/Serbian.htm>

Summary

Nobel Prize winner Ivo Andrić –
literary poetic, nation and language

Prvoslav Radić

Ivo Andrić (1892–1975) was Yugoslav writer and Nobel Prize winner for Literature (“Bridge on the Drina”, 1961). All Yugoslav nations at the beginning accepted that Andrić primarily belongs to the literary tradition of Serbs. Except historical aspect of his novels, which includes Andrić in this tradition, and his long political connection with Serbian (/Yugoslav) state (pro-serbian youth organization in Austro-Hungaria and later his high political position in Kingdom of Yugoslavia) – in this article I specially paid attention to Andrić’s language. It is well known that Andrić, though he was iekavian (born in Travnik, Bosnia), by the time completely accepted ekavian variant of literary language of Serbs. It’s base is in one of the most representative

Serbian dialect, which is spoken in the greatest part of Serbia today. (Serbs in Western Serbia, Bosnia and Herzegovina, Monte Negro and Croatia are exclusive iekavian.) There were probably more reasons which led Andrić to give up iekavian and to switch to ekavian – sociolinguistic, stylistic, even political reason, which are analyzed in this article.

Political crisis in Yugoslavia last decades, and even civil war (1991–1999), announced not only dividing the territory among the new states, but also dividing previous Yugoslav culture, specially among Serbs, Croats and Muslims (Bosniaks). These political and military conflicts were ended by foreign political and military (NATO) intervention against Serbs, especially in Serbia and Bosnia and Herzegovina, which also ought to have shown that Serbs and their nationalism caused disintegration of Yugoslavia. Thus, global policy has become one of the main arbiters in dividing Yugoslav heritage among new states, including literature and language. Therefore, in some new articles, especially on different internet-sites, Andrić is not presented anymore as Serbian (or Serbo-Croatian/Yugoslav) writer, and his language is not presented anymore as Serbian (or Serbo-Croatian) language. Among many forgeries, some of them are trying to show that Andrić is Croatian writer and that iekavian dialect of his Bosnian novel heroes does not belong to Bosnian Serbs. Reflections of this cultural and political problem could not avoid even far countries, like Korean community, where Andrić and his books are well known. But, the goal of this paper is to present primarily the situation in Croatia, Bosnia and Herzegovina (especially among Muslims – Bosniaks) and Serbia. Special attention is paid to different criterions which must be used and combined in order to understand Andrić's opus and historical and national background of his work. National or confessional belonging of Andrić, or his parents, which some modern scholars take as very important, are still uncertain and even not so important for the questions – Who Andrić belongs to?

Key words

Ivo Andrić, Yugoslav disintegration, language of Serbs, literary, sociolinguistic, politic, nation.